

Fernando A. Rubió i Tudurí

Nomenat per la Junta de Govern del dia 24 de juny de 1992. Fou investit el dia 24 d'octubre de 1992

Molt Honorable Senyor President,
Magnífic Senyor Rector,
Digníssimes autoritats,
Senyors professors,
Senyores i senyors:

La notícia d'haver estat nomenat doctor honoris causa per la Universitat de les Illes Balears va caure sobre mi com una gran benedicció, tot i saber exactament els límits de les meves capacitats humanes, professionals i científiques. No negaré doncs, que, tot plegat, vaig tenir la sensació que m'havia caigut un gran pes a sobre, que immediatament es transformà en profunda satisfacció i agraïment de tot cor.

Més tard emperò, va escaure's l'efecte preocupant del discurs magistral que em calia pronunciar. En aquests moments idò, va reaparèixer dins la meva consciència la història exemplar que sovint explicava el meu pare, de quan ell era estudiant a Reus.

Deia que un senyor vell, amb barbes blanques venerables i tot ell vestit de negre de cap a peus, sortia cada matí amb barret i bastó amb puny de plata i un caminar imperial. El cavaller anava cada dia a passejar sol fins a la boca de la Mina. Després, amb el mateix aire de misteri i admiració secreta, la gent propagava que el senyor de les barbes blanques era un savi que passava la tarda a la seva biblioteca estudiant i estudiant. Un bon dia, el Centre de Lectura de Reus tingué la idea de convidar-lo i acceptà... i quina decepció: la seva dissertació fou un fracàs, un grandios fracàs, ja que aquell savi aparent, aquell gran home admirat, no digué res de particular, ni res de magistral. Només digué bajanades. En conseqüència, el prestigi del senyor de les barbes blanques es va desfer com una dolça.

Idò, bé, senyores i senyors, amb aquesta preocupació emprenc avui la meva lliçó de doctorand. Amb la major humilitat, espero que, en aquest cas, no es trobem de bell nou amb una reencarnació del senyor venerable de les barbes blanques, ni tampoc amb trassumptes de l'ingenu Centre de Lectura de Reus.

No, jo no crec ser exactament el senyor de les barbes blanques però tampoc —de cap manera— em considero un savi. És així idò que entraré en el si de la Universitat de les Illes Balears tot ben equipat de senzillesa envers la meva persona, com lleuger de saviesa, que és ben poca.

Si d'alguna cosa puc presumir, endemés dels meus noranta-dos anys just estrenats, és de caparrudesa. És a dir, de la constància indefugible que ha de presidir tota la meva biografia. Potser sia aquesta qualitat en què podré estalonar el sentit de la meva lliçó.

Som metge, i no parlaré de medicina. Som apotecari, i no parlaré de farmacologia. Som empresari, i no us parlaré de la multinacional Andròmaco, ni dels problemes mundials del comerç de la farmàcia o la investigació de nous productes. M'anomenaren *mecenes*. I no parlaré de la Fundació Cultural que porta el meu nom.

De què parlaré idò, davant aquest il·lustre auditori? Permeteu-me que faci una senzilla reflexió sobre el que més estimo: l'illa de Menorca i la necessitat de fer reeixir la Ciència i, en particular, la formació universitària.

Les Illes Balears han viscut massa temps amb unes relacions enterbolides per la gelosia. Però cal constatar que hi ha actes importantíssims —com ara el d'avui— que demostren que les relacions interinsulars són bones —i podrien millorar, si em permeteu

l'observació franca— si els camins veïnals de la nostra illa es trobassin tan ben asfaltats com els de Mallorca.

No crec, tanmateix, que les nostres relacions mútues d'amistat hagin de fomentar-se en les obres públiques, ni molts menys. M'agradaria, sobretot, que s'establissin sobre fets culturals. És ben evident que a Menorca —com a la majoria de les universitats arreu del món— hi ha més estudiants de Ciències Econòmiques, que de Ciències Pures. I açò, benvolguts doctors, crec que té remei. Els estudis d'Economia i Empresa, tot i la seva funció social i intel·lectual, no són els que fan avançar el món de debò. Hi manca molta Ciència en el món: molta Física, molta Química, molta Medicina. I repeteixo: aquesta mancança en té, de remei.

La solució no és màgica i no és immediata. Però cal sentir-se'n convençuts, abans de començar a aplicar receptes. El meu punt de partida, en aquesta reflexió que se'm permet exposar davant d'aquest culte auditori, és el següent: Menorca, en el curs de la història, ha gaudit de bons i admirables científics, però encara no s'ha aconseguit endegar la Ciència. Hi ha científics; però poca Ciència.

En l'actualitat es considera que hi ha dos tipus de ciències: les Dures i les Blanes. Les investigacions pròpies de les primeres exigeixen una instrumentació molt costosa i una nombrosa participació de científics, que generalment involucren països diversos. Les Ciències Blanes es fonamenten en una instrumentació més simple, amb equips més reduïts, i permeten la investigació en solitari.

La possibilitat de crear a Menorca un centre d'investigacions de Ciències del primer tipus: Física Nuclear, Astrofísica, Biotecnologia, etc. és impensable. La creació d'aquests centres implica una decisió pluriestatal. L'elecció del lloc on s'ha d'instal·lar depèn, sovint, de la major influència política d'un o altre estat.

Tampoc no seria aconsellable —suposant la seva viabilitat— la construcció a Menorca d'un centre d'aquestes característiques perquè significaria una agressió al medi ambient, el que esdevé incompatible amb la conservació de la natura que cal practicar i el desenvolupament d'un turisme de qualitat.

Però sí estic convençut que es pot fer i s'ha feta ja, Ciència Blana a Menorca.

I què entenem per «fer Ciències a Menorca», o «fer Ciència de Menorca»? Es pot fer Ciència a un lloc, sense estudiar aquell lloc. I es pot estudiar un lloc, sense fer-hi Ciència. Ho dit d'una altra manera: una cosa és el bastiment físic on s'estudia, i l'altra és el bastiment físic que s'estudia.

Entesa així la qüestió, arribem a la conclusió que a Menorca no es fa Ciència, ja que no hi ha un espai físic que aculli els investigadors per dur a terme llurs investigacions —exceptuats, és clar, els estudis particulars dels qui investiguen per compte seu— des d'on es projectin les descobertes envers l'exterior, ja sigui mitjançant publicacions o a través de la docència. En una paraula: a Menorca no hi ha Universitat, ni centres d'investigació. I des d'aquest punt de vista, podem afirmar que a ca nostra no s'ha fet Ciència.

Ara bé. Sobre Menorca, sí que se n'ha fet, de Ciència. Abundosa i aprofitable. Aspectes concrets de Menorca han despertat l'interès dels estudiosos locals i dels forans d'ençà de les primeries del segle divuit. La tradició dels estudis de Botànica i Meteorologia no s'ha trencat des d'aquelles ja llunyanes dates i de llavors ençà l'illa ha vist sorgir generacions continuades de naturalistes que han anat passant la torxa de la investigació d'unes a altres mans: Andreu Hernández, Joan Cursach, Bartomeu Ramis, Rafel Oleo, Antoni Landino i la recentment desapareguda Maria dels Àngels Cardona, entre els botànics; Joan Ramis, Francesc Cardona i Orfila, Maurici Hernández, Jaume Ferrer Aledo i Joan Moll, entre els estudiosos de la Zoologia; Joan Bals, Antoni Carreras,

Maurici Hernández Ponsetí, entre els meteoròlegs, entre els quals destaca a nivell nacional la figura de primera magnitud de Josep Maria Jansà.

A tots aquests benemèrits menorquins cal afegir els noms de nombrosos especialistes nacionals o estrangers que treballaren amb ells i esdevingueren corresponsals científics, o també aquells qui, amb independència dels investigadors nadius, visitaren Menorca per desenvolupar llurs estudis. Citaré només el botànic Pius Font i Quer, qui, més enllà dels seus vincles amb Menorca, fou el meu professor de Botànica. A la seva vora vaig herboritzar a Terol, en una tasca científica altament formativa.

La conclusió és clara: l'interès de Menorca com a objecte d'estudi ha estat profund i general en el curs dels darrers dos-cents anys. Fruit d'aquests estudis són els centenars, potser milers, de treballs publicats a revistes nacionals i estrangeres recollint els coneixements assolits per aquests pioners de la investigació científica a Menorca.

Aquesta és, emperò, una visió històrica. La qüestió immediata és saber si la situació actual és la mateixa, o si s'ha modificat. La resposta és que: no sols s'ha conservat l'interès científic per Menorca, sinó que ha acrescut notablement.

Manllevant una frase usada en un altre context, podem dir que actualment hi ha més científics treballant sobre Menorca, que n'hi ha hagut mai en tota la seva història. És un fet que en un sol any es publiquen més articles científics a revistes de caire universitari, referides a Menorca, que abans no en sortien en vint-i-cinc anys.

Recordem, emperò, la tesi central: el que acabem de dir no significa que es faci Ciència a Menorca, ni que Menorca produeixi Ciència, sinó que es fa Ciència sobre Menorca. Interessem molt als científics. Molts d'ells, també els d'origen menorquí, recullen aquí la informació que necessiten i fan les investigacions a les universitats respectives.

Des d'aquest punt de vista, cal advertir que açò no és dolent sinó molt positiu, perquè Menorca no és un objecte científic autàrquic. La investigació que es fa sobre Menorca no té l'illa com a centre únic, sinó que té un context molt més gran. Quan s'estudia algun aspecte concret de la naturalesa illenca, se'l pren com una peça més —encara que a vegades sigui peça clau— d'un trencaclosques científic que abasta les Balears, les costes de la península Ibèrica, les veïnes illes italianes i franceses, que conformen la Mediterrània Occidental.

Totes aquestes consideracions fetes fins ara ens demostren que Menorca i els seus aspectes naturalístics i històrics són objecte de ciència. L'interrogant ara, és saber si es pot fer Ciència des de Menorca i si és convenient fer-la.

Per respondre a la primera qüestió, haurem de determinar en què consistiria fer Ciència des de Menorca. La resposta és senzilla: per fer Ciència des de la pròpia illa faria falta la presència d'un departament o laboratori universitari, o d'un marc estatal. Si açò no ha de ser possible, s'hauria de crear una base estable que servís de suport físic, perquè si no hi ha una institució perdurable amb entitat jurídica pròpia, difícilment es poden aconseguir uns programes continuats de treball, i encara menys el reconeixement exterior.

És a dir, que no es pot parlar de fer Ciència a Menorca, si no hi ha una institució amb possibilitats econòmiques, que ofereixi un suport físic i jurídic permanent.

La tasca d'aquesta institució seria la de donar suport a un nucli d'investigadors consagrats a l'estudi d'alguns aspectes de la realitat menorquina, aspectes que no haurien de ser molt nombrosos, per evitar dispersió d'esforços, encara que ben escollits, per poder garantir el seu interès per a la comunitat científica.

Resumint: crec que es pot fer Ciència a Menorca des d'un centre dependent d'alguna institució de la mateixa illa o de fora d'ella, amb un mínim d'investigadors residents, i d'infraestructura que aglutini també els nombrosos investigadors que ens visiten. Així podríem aconseguir una feina unitària que, ara per ara, no hem aconseguit.

Finalment: és convenient fer Ciència a Menorca? La resposta és afirmativa. El resultat immediat d'aquest projecte és el d'aprofitar el que ja tenim, els programes d'investigació que ja estan en marxa, el que generaria noves investigacions a partir dels seus diversos orígens.

Al meu entendre, els temes prioritaris d'estudi han d'estar relacionats amb l'arqueologia i les ciències de la Naturalesa. Els temes d'investigació dels científics visitants s'haurien de deixar, lògicament, a llur albir.

És ben cert que el fet insular esdevé factor determinant. Menorca és un indret definit per l'aïllament: una característica que defineix pregonament la seva personalitat. Açò em fa pensar que Déu ens féu illa. Però les exigències administratives de l'Estat ens convertiren en província amb les estimades illes de Mallorca, Eivissa i Formentera. Que els defectes d'aquest sistema administratiu de les Illes Balears ens facin trobar la manera de complementar l'obra del Creador, que ens constituí en illes.

Dic açò, sense aportar cap solució clarivident ni absoluta perquè no crec que ser nomenat doctor honoris causa impliqui l'exigència de saber de tot i molt. Cal humilitat i sobretot als qui hem consagrat la nostra vida intel·lectual a la Ciència.

El món actual contemplat des d'aquestes illes encisadores, no és el món actual conflictiu i convulsiu que avui viu la humanitat. Mallorca, amb Còrsega, són les illes més polides de la Mediterrània, la mar entranyable de la civilització llatina. En aquest indret marítim i geogràfic sorgeix Menorca com un Paradís. Eivissa la conec poc, perquè avui encara queda, malauradament, enfora.

És natural que aquells qui vivim i estimem aquestes terres, suposem que tot el món és un lloc dolç i rialler. La realitat universal és, emperò, molt diferent. Permeteu-me, digníssims col·legues, que us cridi l'atenció sobre aquest fet. Sé que no descobreixo res de nou amb aquestes afirmacions; però fóra bo que ningú mai les oblidí, per fer-ne d'elles meta del comportament intel·lectual, acomplint així els més fermes preceptes científics de la relativitat de l'existència humana.

Sovint els nostres ciutadans han hagut de sortir de les illes per tal de guanyar-se el pa. Eren les emigracions de subsistència. En canvi, en el moment actual, observem amb preocupació una constant emigració de matèria gris, que esdevé, com la primera, igualment punyent. Són molts els illencs que, un cop assolit un cert nivell de desenvolupament científic, tècnic o d'investigació, es veuen obligats a marxar fora de la terra nadiua. Mentre les condicions laborals i de desenvolupament científic no es redrecin, aquesta emigració de cervells serà ineludible, a fi de poder contribuir, des d'on es trobin, al progrés envers les necessitats de la humanitat.

D'al·lot vaig aprendre que moltes realitzacions de la nostra vida les assolim tallant constantment lligams i que cal el sacrifici de deixar enrere tantes coses que hem estimat. Els meus pares van ensenyar-me aquesta lliçó. I des de l'altura de la meua llarga vida de més de noranta anys, vull fer públic una vegada més el reconeixement, l'agraïment que els dec per tot el que feren per mi. He viscut a pobles tan diversos com els Estats Units, Argentina, Mèxic, Gran Bretanya o França. Però, senyores i senyors, després de la meua infantesa i primera joventut a Barcelona, mai no he enyorat aquells països, dignes de lloança per tants motius.

Sempre, en els moments més difícils, més tristos de la meua vida, he recordat profundament, emocionadament la meua Menorca, el meu paradís, el paradís que voldria possible de ser fruit, defensat per tothom.

He dit.